

v Komárně, jejímž cílem mělo být odhalení sochy svatého Štěpána. Na událost nahlíží optikou vybraných teorií mezinárodních vztahů, což jeho práci výrazně odlišuje od ostatních kapitol, které o podobné teoretické ukotvení neusilují. Čtenáři se tak nabízí zajímavé srovnání mezi dvěma odlišnými přístupy k uchopení tématu teritoriality a identity, což knihu obohacuje a zpestřuje.

Ačkoliv je jazyková i stylistická úroveň jednotlivých textů povětšinou velmi dobrá, jako poněkud problematické se jeví časté užívání anglických termínů pro neanglické realie. Konkrétně se např. dozvídáme, že „Středozemní moře představovalo přirozený prostor, v němž se Řekové pohybovali a sami jej označovali jako *Sea Over by Us* (s. 86), přičemž uvedený (původně starořecký) termín není převeden do češtiny, jakkoliv pro českého čtenáře nemusí být zcela srozumitelný. Jindy je možná zbytečně uváděna anglická verze slovních spojení, která přeložením neztrácí nic na původním významu: např. pojmy *men of the fjords* (s. 108) nebo *age of greatness* (s. 109) v kapitole věnované Skandinávii.

Navzdory pečlivé korektuře se do textu vloudily drobné chyby a překlepy – konkrétně narážíme na záměnu pojmu supranacionalismus za supraracionalismus (s. 71 a 74), chybné psaní slova *dullness* (dulleness, s. 121), přejmenování režiséra Ingmara Bergmana na Invara (s. 118) a Johna F. V. Keigera na Kriegera (s. 55, 61–64, 187).

I přes uvedené připomínky je kniha *Mentální mapy, teritorialita a identita v evropském prostředí* zajímavým pojednáním o tom, co spojuje a co rozděluje dnešní Evropany, s čím se identifikují a jak se vymezují vůči svým „druhým“.

Použité zdroje:

Gonč, Vladimír. 2000. *Evropská idea I. Idea mírové, kooperující a sjednocující se Evropy*. Brno: Masarykova univerzita.

Rataj, Jan. 1997. *O národní autoritativní stát. Ideologické proměny české politiky v Druhé republice 1938–1939*. Praha: Karolinum.

Klimek, Antonín a Kubů, Eduard. 1995. *Československá zahraniční politika 1918–1938*. Praha: ISE.

Radka Martinová

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Kryštof Kozák a kol.:

ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA NA ZAČÁTKU 21. STOLETÍ

Praha: Asociace pro mezinárodní otázky a Respekt Institut, 2009. 312 stran.

Současná světová ekonomika, válka, světový terorismus nebo mezinárodní organizace. Jedná se o tak široká témata, že je jen obtížně představitelné, že by o nich mohlo být výstižně a dobře psáno na ploše jedné středně dlouhé knihy. Podobně „obřím“ tématem je zahraniční politika USA, tedy zahraniční politika v současnosti nejsilnější velmoci a zároveň hegemonu s globálními zájmy. Znamená to *de facto* napsat knihu o současné mezinárodní politice jako celku. Sborník textů *Zahraníční politika USA na začátku 21. století*, který vydal Respekt Institut a AMO jako výstup grantu placeného českým Ministerstvem zahraničních věcí, se mnohým nástrahám zpracování tak širokého tématu nevyhnul, přesto se jedná o chvályhodný počin a v českém prostředí výjimečný přehled současné americké zahraniční politiky.

Na knize pracovalo osm autorů (Jan Bečka, Ramzi Abu-Eid, Kryštof Kozák, Jakub Lepš, David Müller, Jana Sehnálková, Jiří Skoupý, Michal Thim), mnozí z nich zpracovali nebo se podíleli na tvorbě několika

kapitol. Knihu editovali K. Kozák, J. Lepš a M. Thim a recenzovali doc. Miloš Calda, dr. Tomáš Karásek a současný 1. náměstek ministra zahraničí Ing. Jiří Schneider. Sborník je rozdělen do tří částí, které se postupně zaměřují 1) na proces vzniku zahraniční politiky v USA, 2) na různá témata americké zahraniční politiky (např. demokratizace nebo protiraketová obrana) a 3) na regiony, vůči kterým USA uplatňují svoji politiku. Na závěr jsou shrnuty základní teze a nabídnut výhled do budoucna pomocí dvou scénářů, optimistického a pesimistického. Rozdělení sborníku je poměrně rozumné, nicméně jisté výhrady jsou myslím namísto k pojetí závěru. Kniha má celkem asi 250 stran textu, přesto závěr čítá pouhých šest stran, z nich dvě jsou o Obamovi, dvě o výzvách pro USA a na zbylých dvou stranách jsou načrtnuté zmíněné dva scénáře dalšího možného vývoje americké zahraniční politiky. Tak krátké shrnutí je snad až příliš stručné, bez možnosti výstižně a srozumitelně představit závěry plynoucí z informací a dílčích závěrů obsažených v celém sborníku.

Závěr je nejen příliš stručný, ale má další slabinu, která je mou první námitkou vůči sborníku jako celku. Sice se dozvíme důležitě se tvářící sdělení typu „Mezi nejdůležitější konceptuální problémy patří nepochybně zapojení USA do multipolárnější koncipovaného systému mezinárodních vztahů“, ale podstatnější rozbor relevantních příčin a následků takového tvrzení nenajdeme. Co z dosavadní „špatné“ politiky USA plyne? Co Evropa? Jaké jsou následky pro ČR? Kniha se v podstatě nezajímá o Evropu a ČR. Jelikož je sborník financován grantem českého MZV, očekával bych, že se České republice a Evropě bude podrobněji věnovat a pokusí se globální pohled na americkou zahraniční politiku také přiblížit realitě naší a evropské politiky. Nikoliv. Například kapitola o česko-amerických vztazích čítá pouhé čtyři a půl strany a je tak ve velkém stínu oproti kapitolám věnujícím se americko-

-africkým vztahům, americké politice vůči jižní Asii, kapitole o jihovýchodní Asii nebo o Latinské Americe, které v knize získaly každá po deseti stranách. Nejsem si jist, zda je vhodné pokrýt co nejvíce témat s tím, že de facto nezbude místo pro analýzu důsledků zahraniční politiky USA pro Evropu a Českou republiku.

Druhá hlavní námitka se týká přílišného rozsahu tématu a s tím související občasně povrchnosti zpracování. V knize se například nemluví o roli USA v otázce lidských práv nebo mezinárodního práva a všechny drobné úvahy na toto téma pouze opakují různá klišé o „nelegalitě“ války v Iráku bez odkazu na literaturu. Podobně i kapitola o mezinárodních organizacích v zahraniční politice USA se soustředí takřka výhradně na Bushův „unilateralismus“, a to bez podrobnějšího vysvětlení, co vlastně autoři za unilateralismus považují. V knize naopak nechybí téma životního prostředí, kterému je věnován stejný prostor jako americko-českým vztahům. Výběr témat tedy není a ani nemůže být všeobčímající, i když se zdá, že o jakýsi „holismus“ při zpracování tématu „zahraniční politika USA“ se editoři pokusili. Velký tematický rozsah je dle mého názoru zaplacen povrchností a jedná se o hlavní slabinu knihy. Méně by bylo více.

Obě výše uvedené námitky je možné na druhé straně odmítnout s ohledem na jinou představu autorů a sponzorů studie o jejím zaměření a způsobu zpracování. Zadání grantu po zpracovatelích zřejmě nepožadovalo úvahy na téma „co to pro nás znamená?“ a editoři zřejmě chtěli raději obsáhnout více témat zpracovaných méně podrobně než naopak. Moje kritika navíc neznamená, že řada kapitol není kvalitní. Pozitivní aspekt tohoto zpracování knihy může být v tom, že nabízí přehled i v otázkách, kterým se mnoho českých autorů nevěnuje. Jednat se může například o otázku americké politiky vůči Latinské Americe a podobně. Zdá se mi nicméně, že delší kapitoly ve sborníku jsou těmi

lepšími (například ta o americko-čínských vztazích), protože si díky bohatšímu prostoru mohli jejich autoři dovolit podrobnější a strukturovanější analýzu problému.

Kratší kapitoly na druhou stranu trpí mnohými problémy. Již jsem zmínil opakování rozšířených klišé o Bushově administrativě, která sice mohou být pravdivá, ale jejich opakování bez jasnějšího zdůvodnění je zbytečné. Krátký rozsah kapitol pak také svádí autory k fragmentovitému výběru literatury. V celé knize není například citována takřka žádná česká literatura, přestože se odborníci z pražského IIR nebo brněnské FSS MU problematice americké zahraniční politiky či dalším tématům zpracovaným ve sborníku vcelku podrobně věnují. Autoři také příliš nevyužili jinou než americkou literaturu a v seznamech zdrojů tak nenajdeme ruské, arabské, francouzské nebo další zdroje. Řada českých odborníků přitom takové zdroje cituje a nabízelo by se takto „second hand“ k názorům z analyzovaných regionů dostat. Zdá se mi, že se zde opět jedná o daň za rozsáhlost tématu a omezenost prostoru, který byl autorům nabídnut.

Kvality i problémy knihy se nejvíce ukazují na zpracování Bushovy zahraniční politiky, která je v literatuře široce a podrobně zpracovávaným tématem, a autoři tedy měli k dispozici velké množství zdrojů. Přesto se autoři nevyhnuli drobným nepřesnostem či nedotažení argumentů. Například se jedná o otázku struktury Bushovy administrativy, které se v poměrně povedené kapitole věnuje Jakub Lepš. Autor dle mého názoru ne zcela přesně tvrdí, že „cílem, se kterým Bush sestavoval svůj zahraničně-politický tým, měla být jednota, která by dala zapomenout na časté sváry uvnitř Clintonovy administrativy“ (s. 66). Do jisté míry má Lepš pravdu, protože tým nejbližších poradců prezidenta spojovala například společná „vojenská“ životní zkušenost, protože jejich kariéry byly ovlivněny prostředím služby v Pentagonu a armádě. Rumsfeld, Cheney, Rice, Powell

a jejich náměstci skutečně měli v mnohém blízké názory a prosazovali „přísnou“ (někteří až nacionalistickou) zahraniční politiku. Prezidentovi poradci však zaujímali i značně rozdílné postoje k mnohým otázkám a pocházeli z rozdílných ideologických táborů, což však nejspíš bylo také jedním z důvodů jejich výběru. George W. Bush měl totiž již dlouhá léta poměrně jasnou představu o vhodném charakteru rozhodování v prostředí obchodu i politiky. Stal se prvním prezidentem s titulem MBA (z Harvard Business School) a toto vzdělání do značné míry určovalo jeho představy o vhodné manažerské struktuře a rozhodování v jejím rámci, což se výrazně projevilo již během Bushova působení v byznysu či v čele státu Texas. Jako kandidát na prezidenta v roce 1999 svou představu o způsobu rozhodování vyjádřil poměrně jasně:

Kandidát (prezident) by měl vidět celkový obraz, své poselství, svoji agendu, a nechat ostatní, aby se zabývali většinou detailů.

Role prezidenta (manažera) měla být založena na rozhodování mezi předloženými variantami, které sestavovaly jednotlivé úřady a které reprezentovaly různé úhly pohledu, a v souladu s touto představou také probíhal výběr ministrů a později i způsob práce administrativy. Již od prvních měsíců po nástupu do úřadu tak vznikly tradiční dva póly, které byly v zásadě tvořeny ministerstvy zahraničí a obrany a které navzájem soupeřily o základní charakter zahraniční politiky či o přístup k prezidentovi. Jako koordinátor rozhodovacího procesu (honest broker), středový článek mezi oběma póly a „strážný“ před prezidentskou pracovníkou pak působila poradkyně pro otázky národní bezpečnosti Condoleezza Rice. I tento aspekt Jakub Lepš ve svém textu zmiňuje, nicméně je dobré doplnit informaci o specifické zkušenosti bývalého amerického prezidenta a o jeho nastavení rozhodovacího procesu.

Knih *Zahraniční politika USA na začátku 21. století* se nicméně nevyhnula ani

dalším drobným přešlapům či překlepům. V závěru se například tvrdí, že válku v Iráku provedly USA „s hrstkou spojenců“, nicméně ve skutečnosti válku oficiálně nebo neoficiálně podpořilo asi 40 až 60 zemí. V kapitole o mezinárodních organizacích Jan Bečka tvrdí, že USA v roce 2003 přišly do Rady bezpečnosti OSN s návrhem rezoluce, která „ultimativně požadovala po Iráku splnění dříve formulovaných požadavků“. Tuto rezoluci prý odmítly podpořit Francie, Kanada, Rusko i Německo. O přijetí rezoluce Rady bezpečnosti č. 1441, která po Iráku splnění dříve formulovaných požadavků skutečně požadovala, se autor ale vůbec nezmiňuje... Na straně 75 se nejasně píše o nějakém „Úřadu pro národní bezpečnost“, v zajímavé kapitole o vlivu médií od Jany Sehnálkové mi občas chyběl odkaz na zdroje či dovysvětlení (např. u zpochybnění tzv. „CNN efektu“) a v kapitole o demokratizaci se píše, že podpora demokracie i nadále za Obamy zůstane prioritou, což je velmi ploché tvrzení, které nemá příliš velkou vypovídací hodnotu a ukázalo se později jako ne zcela pravdivé. To jsou nicméně drobnosti nebo otázky názoru, ne zásadní námitky. Jinak je kniha z formálního pohledu dobře zpracovaná, snad jen obsah mohl být navržen trochu přehledněji (chybí v něm například rozdělení do tří hlavních částí).

Je dobře, že v ČR vznikají knihy se zájmem o zahraniční politiku velmocí, které mají širší záběr než jen středoevropský. Kniha *Zahraniční politika USA na začátku 21. století* plní poměrně dobře roli obecného přehledu současné americké zahraniční politiky v její šíři, nicméně platí za to povrchnost. Povrchnost se dle mého názoru ukázala nejen zákonitě kvůli omezenému prostoru, ale projevila se také v následování obecně přijímaných „pravd“ o zahraniční politice George W. Bushe a zároveň v pozitivním očekávání kroků jeho nástupce Obamy, který v době zpracování knihy ještě nestačil plně představit svou zahraničněpolitickou agen-

du. Přesto je dobře, že o tato témata mají čeští odborníci zájem a že vydávání takových knih někdo financuje.

Lukáš Hoder

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Michal Kubát:

POLITICKÁ OPOZICE V TEORII A STŘEDOEVROPSKÉ PRAXI

Praha: Dokořán, 2010. 199 stran.

Pojem opozice patří k nejužívanějším v politologickém výzkumu. V českém prostředí ale prozatím chyběla jeho kompletní definice a přesné odlišení jednotlivých nuancí, které mohou být s termínem opozice spojovány. O politické opozici se spíše hovořilo jako o něčem, co je integrální součástí systému politických stran v demokraciích, v jiných studiích zase byla sledována opozice v nedemokratických režimech. Tím ale nemáme diskvalifikovat dosavadní výzkum, který s pojmem opozice či politická opozice operoval, neboť badatelé se obvykle buď pohybují v rámci, ve kterém je opozice bezproblémově uznávána jako obecně přijímaný termín, nebo naopak byli schopni poukázat na problematičnost pojmu opozice v souvislostech, v nichž jej užívají. Publikace Michala Kubáta se snaží zaplnit mezeru v chápání pojmu politická opozice (a její odlišení od jiných forem opozice) a pro budoucí výzkumy nabídnout rámeček, ve kterém budou „nesporné“ případy toho, co označujeme politickou opozicí, ještě pevněji ukotveny, a u případů „sporných“ bude možné nalézt objektivní kritéria, zda a nakolik je užití termínu „opozice“ odpovídající. Už jen z tohoto důvodu lze tuto práci přivítat a zároveň je zajímavé nahlédnout, jakým způsobem a jakými argumenty